

FIGYELŐ.

Az erdélyi magyar irodalom.

(1919—1922.)

Az irodalomtörténetnek immár számot kell vetnie azzal a ténnyel, hogy a nagy történelmi változás az egységes magyar szellemi életet is darabokra zúzta. A Romániába sodródott két milliányi erdélyi magyarság leszakadt az ezeréves egységből és szellemi téren is erejét próbára tevő, szívósságát edző önállóságra kényszerült. Új történelmi helyzete milyen feladatok elé állította, a nekiindulás nehézségei közt milyen ösvényeken tapogatózik, céltudatos törekvéseinek már is milyen eredményei vannak, — az elmúlt négy év elég adatot szolgáltat, hogy ezekre a kérdésekre feleletet adjunk.

Az erdélyi magyarságot szellemi téren is szerencsétlenül találta az elszakadás. A nagy világváltozásig a pesti irodalom táplálta, külön erdélyi magyar irodalom nem volt. Évszázados különállása a multban bizonyos tisztas hagyományokat, nemes kulturális törekvéseket, önálló erdélyi szellemet s erős erdélyi magyar öntudatot fejlesztett ki, mely a lelkek mélyén mindig elevenen élt s hathatósan fokozta az egységes magyar közművelődés erejét. Ezek a tényezők az elszakítás pillanatában s még inkább a politikai határok végleges megvonása után hatalmas erőforrását nyitották meg az erdélyi magyarságnak. Támogatásukkal hidalta át a kétségbeejtő nagy összeroppanást, segítségükkel teremtette meg az elszakadást követő irodalmi önállóságát. A reménytelenséget, a csüggedést, mely a lelkeket kezdetben megszállotta, az erőre kapó bizakodás, majd a munkára hívó kötelelességérzet váltotta fel. A politikai élet kilátástalanságaiból a kulturális térre menekült: ott találta meg az egyetlen nyugvópontot, az egyetlen vigasztaló mozzanatot, ahol elcsüggesztő eredménytelenség nélkül dolgozhatott.

Az elszakítás után a tennivalók rengetege várt az erdélyi magyar irodalomra. Mindenekelőtt meg kellett azt teremteni, feladatait ki kellett jelölni s iránytszabó szilárd álláspontját határozottan le kellett rögzíteni. Akik józanul mérlegelték azt a hivatást, melyet az irodalomnak az erdélyi magyar közszellem ébrentartásában be kellett töltenie, a

magyarsághoz való megalkuvás nélküli ragaszkodás álláspontjáról körvonalazták a feladatait: megmenteni és tovább fejleszteni a magyar művelődés nemes hagyományait és gyarapítani azokat az értékeket, melyeket az ezeréves egységről átörökölt; örködni fölötté, hogy idegen elemek meg ne másítsák a magyarságát, ősi alapjellemét, erejét és nemességét; elszakítottan, országhatárok és békeszerződés ellenére is, keresni a gondolati és érzelmi kapcsolatot a lelkek mélyén gyökerező magyar kulturális közösséggel, hogy függetlensége mellett is integráns része maradhasson a magyar irodalom egészének; olyan irányba terelni és tartani az irodalom fejlődését, hogy az nemes ízlésű, nemes stílusú, művészi lendületű, konzervatív és emelkedett szellemű legyen.

Súlyos és életbevágó feladatainak tudatában az anyagi és technikai szervezatlenség miatt csak bátoritanul és tapogatózva indult el a maga útján. Harcos készségét azonban csakhamar kihívta az idegen szellemű, a magyar lélekkel semmi közösséget nem tartó internacionalista irodalom hirtelen felburjánzása és térfoglalása. Már az első évben kitűnt, hogy két világnézet szívós harcában fog megalapozódni és megedzódni az erdélyi magyar irodalom. E két világnézet mögött két kiadványt és két folyóirat állt: egyik oldalon a szintizta magyar *Minerva* és a kiadásában megjelenő *Pásztortűz*, másfelől a *Lapkiadvány* zsidó tőkéjével fenntartott *Napkelet*. E két folyóirat köré csoportosultak az írók is: a *Pásztortűz* mellé a keresztény magyar írók állottak, a *Napkelet* mögé pedig a liberális-radikális szellemű magyar, zsidó és emigrált írók hatalmas tömege tömörült. Így az erdélyi magyar irodalom erős viaskodással kezdte meg életét. A harc kimozdította egy pillanatra sem volt kétséges: a *Napkelet* nem tudott a közönséghez férkőzni, mely méltó felháborodással utasította vissza az erkölcsi, nemzeti és művészi érzését sértő idegen szellemű irodalmukat. E folyóirat megszűnése és a működését kísérő részvétlenség és öntudatos visszautasítás volt az első győzelme az erdélyi magyar irodalomnak. Ez a harc egyszersmind azt is eldöntötte, hogy ma Kolozsváré az irányadó szerep az erdélyi magyar irodalom terén. Mathatósan támogatja őt ebben Marosvásárhely értékes író gárdája. Nagyváradból, Temesvárból és Aradból, hol szintén élénk irodalmi élet zajlik, hiányzik Kolozsvár erős erdélyi magyar öntudata. Hiába próbálkoznak nagyszámú kiadványaikkal az erdélyi talajban gyökeret verni. Biztató jelenségként áll ma előttünk, hogy nemzetinek és eszményinek kell lennie annak az irodalomnak, mely az erdélyi magyarság széles és mély rétegeit át akarja járni.

Ma még kevés az az irodalom, mely különösképen erdélyi magyar lelket tükröz és lehel. Ami van, az is csak zsenge hajtás, melyre még magas mértékeket alkalmazni nem lehet. A nekiindulás, a szélesebb kibontakozás idejét éli. Nemes törekvése azzal biztat, hogy az öntudatosság teremtő foka felé emelkedik. Már is szép jövővel kecsegtető s erős lendü-

letű fejlődésnek indult írói gárda áll mögötte, mely lassanként kiszorítja azt az idegen szellemű, silány irodalmat, mely termékenységekben még ma szinte egyenlő erejű félként áll vele szemben. Fejlődése olyan irányú, hogy amíg megizmosodik, át kell vergődnie a jelenlegi tisztulási folyamaton. Az az érdeme már is megvan, hogy majdnem semmiből intenzív szellemi életet teremtett. Ma már lehet és kell beszélni erdélyi magyar irodalomról, mely a legszámottevőbb megnyilatkozása a lekapcsolt részek magyar kulturális törekvéseinek.

Ezt az irodalmat természetesen jogszerűleg csak azok képviselik, kiknek írásai erdélyi magyar lélekből sarjadanak. Ők az igazi értékek, a további fejlődés helyes útjelzői. Ma még ismeretlenek, nemzeti fontosságú, nehéz munkát végző, sok becsülést érdemlő úttörők.

Kétségtelenül megállapítható, hogy az erdélyi magyar irodalomban ma a lírikusoké a vezető szerep. Köztük a legtöbb értéket hord magában *Reményik Sándor*. 1918-ban lépett a nyilvánosság elé, de sokat ígérő tehetsége azóta megjelent két újabb verskötetében bontakozott ki határozottan (*Csak így... 1920, Vad vizek zúgása, 1922.*). Tépelődő, pesszimizmusra hajló lélek. Alaphangjában van valami borongó szomorúság — ami alapvonása az erdélyi magyar léleknek, — de energikussá válik, mihelyt a nemzeti érzés vált ki belőle hangokat. Különösen vonzódik a természethez. Nehány költeménye a magyar természet-költészet legszebb darabjai közé sorolható. Formakézsége és művészi öntudatossága meglepő. Törekvéseiben és irányában az erdélyi magyar irodalom leghatározottabb képviselője. Ugyanaz a szomorú hang, bánatba hajló mélaság jellemzi a mindig finom és művészi *Áprily Lajost*. Egyike a legvirtuózabb verselőinknek (*Falusi elégia, 1921*). Komoly, férfias hangjával kap meg *Tompa László*. Művészi kifejezője az erdélyi hangulatnak s az erdélyi magyar lélek érzésvilágának (*Erdély hegyei közt, 1921*). Egyensúlyozott lelkű és meleg szívű tehetség *Serestély Béla*, aki különösen a vallásos és családi költészet terén érint művészi magasságokat (*Örök rejtelmy, 1922*). Erős, kiemelkedő egyénisége az erdélyi magyar lírának *Szombati-Szabó István*. Komolyság, mélység és derék magyarság van a verseiben (*Életem, 1922*).

Az elbeszélők között *Nyirő Józsefet* tartja a közvélemény a legkiválóbbnak. Költői színben bővelkedő, erőben hatalmas, önálló, eredeti egyéniség. Friss, üde hegyi levegő áramlik felénk az írásaiból. Van néhány monumentális rajza a székely néplélekről. Önálló kötete még nem jelent meg, de sokat vár tőle az erdélyi magyar irodalom. A székely nép lelkét tükrözi *Gyallay Domokos* is kedves hangú, tiszta levegőjű novelláiban (*Ősi rögön, 1921*). Tősgyökeres magyar tehetség, az erdélyi magyar néplélek kincseinek szorgos feltárója. Eredeti egyéniség *Balogh Endre*. Mesteri kézzel rajzolta meg Erdély szomorú, kínlódó, vergődő lelkét (*Hajótöröltek, 1922*). Súlyos mondanivalói vannak, a problémáktól

sem riad vissza. Művészi, finom és költői *Berde Mária* elbeszélő készsége (*Tükör*, 1921); írásaitól az erdélyi zamatot sem lehet elvitatni.

Aránylag legszegényebb az erdélyi irodalomnak a dráma termelése. Bár könyv-drámák nagy számmal jelentek meg s egy-két darab színre is került, ezen a területen számbavehető érték egyetlenegy sem merült fel. Csuda kezdetleges, színtelen kísérlet, mely még muló sikert sem tudott elérni. Ma az a helyzet, hogy a sikerhajhászás s nem a komoly mondani-való az ösztönző. A szorgos törekvések azonban azzal biztatnak, hogy a sok próbálkozás ezen a téren is termel majd értéket.

A szépirodalom viszonylagosan kedvező helyzete mellett nehéz viszonyok közt vergődik Erdélyben a tudományos irodalom. A támogatására hivatott Erdélyi Múzeum Egylet anyagi erejében megbénítva könyvek megjelenését nem tudja előmozdítani. Tudományos könyv kiadása Erdélyben a legnagyobb áldozattal járó teljesítmény. Az elmúlt négy év a nehézségek ellenére is hozott egy pár figyelemreméltó munkát. *Bíró Vencel* tanulságos és érdekes könyvet írt az erdélyi fejedelemségnek a török udvarral való sűrű érintkezéseiről s a követkeüldés érdekes módjáról (*Erdély követei a portán*, 1921). Könyve nemcsak a szakemberek, hanem a művelt közönség érdeklődését is megnyerte. Az érdemes történetírói multra visszatekintő *Temesváry János* nagyszabású történeti művel gazdagította a magyar történetírást (*Erdély középkori püspökei*, 1922). Közel 500 oldalas könyvében a Szent István korában alapított erdélyi püspökségnek 31 névleg ismert főpapjáról olvasunk, egészen 1501-ig. E becsületesen végzett hézagpótló munka, mellyel az erdélyi róm. kath. Státusa huszonöt éves főpásztori jubileumát ünneplő nagyérdemű püspökét lepte meg, nagy nyeresége a magyar történetírásnak. Hasznos könyvet írt *Bitay Árpád* marianumi tanár. Nagy készültségre valló, alapos elmélyedéssel összefoglalta a román irodalom főbb korszakait, nevezetesebb fejlődési pontjait és jelesebb íróit. (*A román irodalomtörténet összefoglaló áttekintése*, 1922). A román irodalmat is elismerésre és hálaára kötelezte, mert összefoglaló áttekintést róla első ízben ő adott. — Erdély munkásságából az irodalomtörténetnek is módjában lesz egy pár figyelemreméltó cikke kívül néhány érdekesebb munkát elkönyvelni. Ezek mind a Petőfi-centennáriummal kapcsolatosak. Az Erdélyi Irodalmi Társaság *Petőfi összes költeményeinek* kiadásával áldozott Petőfi szellemének. Ez a kiadás a Voinoviché alapján készült; a zsegek és a töredékek kivételével közli a költeményeket. Két Petőfi életrajz is jelent meg. Az egyiket *Benedek Elek* írta a magyar ifjúság számára a maga kedves, közvetlen, mesemondó hangján, a másikat pedig *Halász Gyula* adta a nagyközönség kezébe. *Oláh Ferenc* kolozsvári színész Petőfi színész pályáját foglalta össze több lelkesedéssel és jóakarattal, mint hozzáértéssel. Figyelmet keltett még *Csergő Tamás* lelkeshangú Petőfi-émlékbeszéde. Ugyanő szerkesztette a Petőfi-émléksorokat. Ebben a könyvben

Erdély kiválóságai mutatják be hódolatukat a költő halhatatlan szelleme előtt.

Folyóirat hiányában a tudományos munkásság Erdélyben ma népszerűsítő cikkekre, felolvasásokra és előadásokra szorítkozik. Az utóbbiak terén az Erdélyi Múzeum-Egylet folytat rendszeres munkát. A kolozsvári közönség szorgalmasan látogatja a Múzeum szakosztályainak heti felolvasó üléseit, melyek céltudatosan igyekeznek ébrentartani a magyar öntudatot, a magyar kultúra szeretetét és megbecsülését. Sajnos, ez a munkásság ma még csak egy városra szorítkozik s Erdély széles rétegei teljesen nélkülözik tudományos érdeklődésük kielégítését. Buzgó működést fejtenek ki az irodalmi társaságok is: Kolozsvárt az *Erdélyi Irodalmi Társaság*, Marosvásárhelyen a *Kemény Zsigmond Társaság*, Aradon és Szatmáron a *Kölcsey Egyesület*, Temesvárt az *Arany János Társaság*, Nagyváradon a *Szigligeti és Ady Társaság*. Különböféle körülmények miatt csak nem rég ébredtek szerepükre s arra a hivatásukra, hogy a magyar kultúra bástyáivá erősítsék magukat. Köztük legtekintélyesebb az Erdélyi Irodalmi Társaság, mely az utóbbi időben a konzervatív kereteit egy kissé meglazította.

Az időszaki sajtó termékei közt hivatott támogatója az erdélyi magyar irodalomnak a Reményik Sándor szerkesztésében állandóan erősödő *Pásztortűz* s a keresztény világnézet lelkes harcosa, a *Hírnök*. E két folyóirat egyre nagyobb rétegeket hódít. A megszűnt nagyszámú folyóirat közül a kolozsvári *Napkeletnek* és a marosvásárhelyi *Zord időnek* volt még nagyobb olvasóközönsége. Tudományos folyóirat megindítására eddig még kísérlet sem történt. Ezt a színvonalat leginkább megközelíti a Lugoson megjelenő *Magyar Kisebbség*. Politikai irányú, jól megszerkesztett s az erdélyi magyar érdekeket komolyan védő, igen olvasott folyóirat. A napilapok közül a Kolozsvárt megjelenő *Ellenzéknek*, *Ujságnak* és *Keleti Ujságnak* van a legtöbb olvasója. Köztük legerősebb a magyarság politikai magatartását határozottan képviselő *Ellenzék*. A különben jól szerkesztett *Keleti Ujságnak* a magyarság érületét sértő, sok bántó kielengése volt a múltban. Nagy része volt ebben főképp Ignotusnak. El kell ismerni azonban, hogy mióta a magyarság egységes politikai pártba tömörült, magatartása előnyösen megváltozott. Érdemes külön megemlíteni a Gyallay Domokostól szerkesztett, hetenként megjelenő *Magyar Népet*, mely olvasóközönségének kulturális igényeit kitűnően tudja kielégíteni.

E futólagos áttekintés, néhány érdemes név és kiemelkedő adat felemlítése tanuskodjék arról, hogy az erdélyi magyarság lelkében az elmúlt négy év sem csökkentette kultúrájának és irodalmának szeretetét, mely minden magyar szívet elszakíthatatlan kapcsolatokkal köt össze.

György I.ajos.

Magyar nyelvi és irodalomtörténeti előadások a kolozsvári egyetemen.

Az idegen megszállás következtében a kolozsvári magyar királyi tudomány-egyetem teljesen oláh jellegűvé vált. A magyar tudományos-ság számára egyetlen tanszéket szerveztek : a magyar nyelv és irodalom tanszékét. Ez a tanszék azonban ellátatlan volt 1922-ig. A már kezdettől fogva szervezett tanszék ellátására ugyanis megfelelő magyar szakember nem vállalkozott, noha pályázat útján is, magánúton is megkísérelték a betöltést. Nem magyar anyanyelvű ajánlkozobau nem volt hiány. De az illetékes tényezők — dicséretükre legyen mondva — ragaszkodtak ahhoz, hogy ezt a tanszéket született, tősgyökeres magyar töltse be. Ez utóbbiak közül azonban senki sem vállalkozott erre a feladatra a béketárgyalások befejezése előtt. Sőt azután is jó időnek kellett eltelnie, míg megérlelődött az a belátás, hogy kötelesség vállalkozni e feladatra. Mikor a tanszék jelenlegi betöltőjét, dr. Kristóf Györgyöt, az egyetem köréből megkérdezték : hajlandó volna-e e feladatra vállalkozni, Kristóf György késznek nyilatkozott a tárgyalások felvételére. De volt két előleges kikötése. Az egyik, hogy az egyetemi katedrán semmiféle külső korlát szabadságában ne gátolja, a saját tudományos és erkölcsi lelkiismeretén kívül. Ezt a feltételt, mint az egyetemi tanszabadság természetes folyományát, az illetékesek tudomásul vették, helyeselték s kijelentették, hogy az egyetemi tanár sem tudományos nézeteiben, sem magyar faji egyéniségében akadályra nem talál. A másik kikötése az volt Kristófnak, hogy hívják meg, mert ő nem pályázik. Ez a feltétel is már-már valóra vált, amikor egyebek mellett érvényesült az a felfogás, hogy a tanszék betöltésére mégis pályázat irandó ki, nehogy épen a magyarság mondhassa utóbb, hogy kéz alatt történt a rendes tanár kinevezése, tehát oly formák között, hogy abban épen a magyarság lehet megbántva. Mégis a közoktatásügyi miniszter Kristófit a történt tárgyalások alapján a kar előterjesztésére megbízta a tanszék ellátásával, még mielőtt a pályázati hirdetés határideje lejárt volna. Így kezdte meg Kristóf 1922 április 1-én előadásait. A kar barátságosan fogadta. Első előadásán az egyetem hallgatói és Kolozsvár magyarságának érdeklődői nagy számban jelentek meg. Bănăscu prodékán örömének adott kifejezést, hogy az egyetem szándéka megvalósult a magyar tanszékre nézve is, s hogy épen a magyar tudományos életben előnyösen ismert és jóhírű szakembert sikerült megnyerni tanárnak. Kristóf erre felolvasta rövid köszönését s elkezdte előadását a magyar ősköltészet problémáiról. Rendes hallgatóinak száma ebben a félévben 12 volt. A következő tanévben ez a szám 36-ra emelkedett. Hirdetett előadásai a következők voltak :

1921—22. II. félév. — A magyar nyelv és irodalom története 1526-ig ; heti 2 óra. — Báró Eötvös József élete és művei ; heti 1 óra. —

A magyar nyelv és irodalom legrégibb emlékeinek tanulmányozása : heti 2 óra.

1922—23. I. félév. — Petőfi ; heti 1 óra. — A régi magyar irodalom története (folyt.) ; heti 1 óra. — Jelentéstan ; heti 1 óra. — Petőfi költeményeinek tanulmányozása : heti 2 óra.

1922—1923. II. félév. — Madách ; heti 1 óra. — A XVI. század irodalomtörténete ; heti 1 óra. — Etymologia ; heti 1 óra. — A magyar dráma története ; heti 2 óra.

A régi magyar szeminárium könyvállománya tetemesen fölszaporodott, mert a tulajdonképeni irodalomtörténeti szemináriumba tétetett át a magyar nyelvészeti és az áltáji nyelvészeti szeminárium könyvállománya is. Ezek jelenleg egyesítés alatt állnak. A tanszék ugyanis : magyar nyelvi és irodalomtörténeti jellegű. A tanszék mindenkori betöltője nyelvészetet és irodalomtörténetet is köteles előadni. Kristóf szerette volna, ha a nyelvészeti rész nem őt terhelte volna. Ki is jelentette, hogy a nyelvészet előadására nincs készülsége, azzal tanári vizsgálata óta tudományosan nem foglalkozott. Ép ezért e téren a legmagasabb kívánalom, melynek a kielégítésére nem szívesen ugyan, de ígéretet tehet az, hogy közli a legkiválóbb szakmunkák nyomán az elért eredményeket. Hivatkozott arra, hogy úgy a magyar nyelvtudomány, mint a magyar irodalomtörténet oly fejlett, oly gazdag, hogy tudomása szerint senki sincs, aki e két tudományt egyformán művelné. Sőt a fejlődéssel járó elkülönülés miatt az egyik tudományág keretén belül is majd mindenkinek meg van a maga speciális otthonossága. Ő irodalomtörténeti tanulmányozást folytatott, azt is reformáció utáni időktől kezdődőleg. Az illetékes körök ezt tudomásul vették.

A tanszék végleges betöltése királyi kinevezéssel a közelebbi napokban történik. Azért is húzódtott ily soká, mert miután pályázatra került a dolog, az itteni viszonyok mellett bajos volt összehozni az ajánlattételre hivatott hivatalos bizottságot. Az állami szabályzat szerint ugyanis az illetékes kar négy, az országban levő többi egyetem (Bukarest, Csernovicz, Jassi) 1—1, lehetőleg szakbeli-tagot küld e bizottságba. A bizottság elnökét a miniszter nevezi ki. E bizottság aztán a továbbiakban maga alakul meg, választ két előadót. Aztán mikor a referensek készen vannak, újra összejön s a referátum alapján a pályázókkal négyféle kollokviumot tart. A bizottság nagyon komolyan vette dolgát s az egyik pályázót épen az egyetem és a magyarság érdekében erre a szóbeli kollokviumra nem is bocsátotta. A másik két pályázóval megtartotta (Borbély István és Kristóf György). Az eredmény az, hogy a bizottság titkos és egyhangú szavazattal Kristófit ajánlotta kinevezésre.

A kolozsvári egyetemen szervezve van egy magyar lektori állás is. Most ez is hamarosan betöltésre kerül. Sőt úgy hallatszik, hogy a Magyar

Szövetség kezdeményezésére a kormány a többi egyetemen is szervezi a magyar irodalmi tanszéket. Úgy hallatszik, hogy a bukarestin már a jövő év első szemeszterére meg lesz a tanszék.

B.

Jelenségek.

1. Ha néhai jó Vajda János, aki a *Magyarságról és nemzeti önézetről* annak idején olyan okos könyvet írt, hirtelen feltámadna és széttekintene újságaink között, talán örökre letenné a tollat. Hiszen maga mondja tiltakozásában, hogy «olyan nyelven, mely az üzletet seftnek nevezi, nem lehet költeményt írni, de nem is érdemes». Szegény, ha tudná, hogy ez a kóros áramlat már szinte egész sajtónkat elborította! A napi hírek pillanat szülöttjei azon melegen, idegen szellemben torzulnak magyar mondatokká, mert hát az újságnak egy-két óra múlva már Budapest aszfaltjain kell virítania. Ebben a bábeli nyelvzavarban egy-két komoly lapunk még megállta valahogy a helyét s azt mondhatnók, hogy legtöbb folyóiratunk is. Ám itt meg a tudományos poz. a nagyképűség szedi sajnálatos áldozatait. Pedig nincs olyan mély filozófiai igazság, nyakatekert geometriai vagy jogi tétel, melyet szintiszta, érthető magyar nyelven ki ne lehetne fejezni. De hát sok író éppen azért bujik a szükségtelen terminus technikusok hálás köpenyége mögé, mert érzi, hogy állítása egyszerű nyelven nem eléggé súlyos vagy nem eléggé igaz. Erre igen sok szomorú példát idézhetnénk. Egyik folyóiratunk legutóbbi számának kilenc kis oldalnyi cikkében több mint kétszáz idegen szót találtunk! Ezeknek egy része csakugyan fejtörést okozhatna, ha megfelelő magyar szóval akarná helyettesíteni az ember, azt is megvalljuk, hogy némelyik egyenesen pótolhatatlan, azonban a szerző sokszor szükségtelenül, sőt vétkesen kedvez az idegen szavaknak, mert így — ő legalább is ezt hiszi — súlyt, előkelőséget, tudományos veretet és tekintélyt-biztosít írói megjelenésének. Valóságos tárházat találjuk nála az eféle idegenségeknek: momentán, fázis, æquivalens, historizmus, realitás, diszkreditál, kauzális, komprimált, narratív, latens, ténykomplexum (!), genetikus, akcentuál stb. Keveréknyelv ez, melynek mindössze hitvány összekötő kapocsul szolgál a mi szegény, lesajnált magyar nyelvünk.

2. Néhány szót most az irodalmi illemről. Mert ilyen is van, csak hogy mostohasorban. Pedig azt hisszük, hogy az irodalmi élet forgatagában, az újságok, folyóiratok bástyái mögött ugyanannak az illem tannak szabályai irányadók, melyek a helyes társadalmi fellépésre tanítanak. Annak, akinek nincs igaza, az irodalomban sem szükséges ormóttlanul vagy írói fülénnel fejéhez vágni az igazságot. — A Petőfi-centennárium alkalmával több magyar író elhozta áldozatát a nagy magyar szellem emlékezetének. Jóleső érzéssel néztük ezt a hódolatot. Mindenki azt adta, ami legjobb telt tőle, sokszor bizony átvirasztott

éjszakák, hosszú elmélyedések gyümölesét. Szigetvári Iván, aki remete-elszigeteltségben él, a százéves Petőfiről írt egy vaskos kötetet. Nem bocsájtjuk a mű tárgyalásába, felőlünk lehet jó vagy rossz, most csupán az irodalmi illemről beszélünk, melyen Szigetvári Ivánnal kapcsolatban sérelem esett. Egyik tudományos folyóiratunk munkatársa úgy írt róla cikket, mintha vetélytársa lenne, mintha mellette az ő véleménye ki sem bontakozhatnék. «Ez a könyv nem méltó a nagy Petőfi-ünnephez» — mondja bevezetésül. «Szigetvári gyakorlatban adja a komikumot» — jegyzi meg cikke végén. Tegyük fel, hogy igaz. (Pedig nem igaz!) De akkor is, helyes-e ez a hang éppen egy ünnepen s egy olyan emberrel szemben, aki évtizedeken át lelkes híve és állhatatos művelője a tudományos irodalomnak? Ne felejtsük, hogy a gúny, a felesleges tréfa hatványozottan fáj az irodalomban s ha már nem engedi másként a meggyőződésünk — ami természetesen mindennél előbbvaló — elég, ha egyszerűen tagadunk s komolyan, tárgyilagosan figyelmeztetjük az illetőt, hogy véleményünk szerint tévedett. A kritikus, aki maga is könyveket ír, válogassa meg a szavait ugyanazon kutatási mezőn dolgozó kartársával szemben, mert így kívánja az irodalomnak, sajnos, kevésre becsült illemtana, kivált egy nálunk idősebb s tanultságban, jóindulatban, önzetlen lelkesedésben csöppet sem szegényebb író társunkkal szemben.

B.

Az utolsó budai basa.

Alig van nevezetes történeti esemény, mely a tudományos irodalmon kívül a költészetben is sokszoros visszhangot ne keltene. A világtörténelem nagy mozzanatainak tövében rendszerint a regények, versek, legendák különböző értékű és egymással különféle képen rokon tarka serege burjánzik. Buda visszafoglalásának eseményéhez fűződik irodalmunkban Mészáros Ignác *Kartigámja*, Jókai Mór *Az utolsó budai basa* és Tarczai György *Ramocsaházy szederfája* c. novellája, a német irodalomban Zschokke, Varnhagen von Ense és Pickler Carolina egy-egy elbeszélése. Az utóbbi három mű közös forrása egy 1765-ben *Le Bacha de Bude* címen névtelenül megjelent francia regény, melyet Aranka György 1791-ben magyarra fordított s melyről röviden már eddig is többször megemlékezett filológiai irodalmunk. Most Baranyai Zoltán a Bibliothèque Universelle c. svájci folyóirat 1922 júliusi számában (*Lq. Bacha de Bude*) kimerítő teljességgel egybeállítja a francia regény keletkezésére és forrásaira vonatkozó adatokat. Szerzője, Victor Gingins de Moiry, régi svájci francia nemesi család sarja, kiről, mint yverdoni polgármesterről Vallomásai egy helyén Rousseau is megemlékezik. A regény keletkezésének közvetlen indítéka egy irodalmi kör fogadása volt oly regény írásáról, melynek meséje érdekfeszítő, anélkül, hogy szerelmi bonyodalom volna beleszöve. Az író Abdi pasát svájci

eredetű renegátnak teszi meg, ki a keresztény seregben küzdő honfitársát és-ifjúkori barátját a svájci romand tájszólás révén ismeri föl. Mint Baranyai Zoltán kimutatja, mindkét motivum teljesen nélkülözi a történeti alapot. Bár Majláth János is fölvette őket Buda visszafoglalásáról német nyelven írt rajzába (1824), csupán svájci helyi hagyományoknak és anekdotáknak a budai ostrom történetére való önkényes alkalmazásáról van szó.

Mr.

Elhunytak.

Ábrányi Kornél dr. publicista, szül. Budapesten. 1878 május 5-én, meghalt ugyanott 1923 április 3-án. Ifj. Ábrányi Kornél költő és hirlapíró fia. A gimnáziumot a budapesti Ferenc József-nevelőintézetben, a jogot a gráci és budapesti egyetemen végezte s 1904-ben államtudományi doktorátust szerzett. 1899-ben a budapesti Egyetemi kör alelnöke, majd elnöke volt s e minőségben tevékeny része volt abban, hogy az első ex-lex idején az egyetemi ifjúság nem jelent meg a katonai sorozáson. 1905-ig mint hirlapíró működött: előbb a Magyar Hirlap, utóbb a Pesti Napló belső munkatársa volt. 1905-ben kinevezték máv. fogalmazóvá. 1906-ban, miután a képviselőválasztáson megbukott, belépett az Egyetértés, majd ennek megszűntével a Világ szerkesztőségébe. 1914-ben a világháború kitörésekor hadba vonult, többszörösen kitüntette magát és honvédhuszárszázadosi rangot nyert. Versei, irodalmi és politikai cikkei az említett lapokon kívül az Életben (1909), a Hazánkban (1904), az Új Időkben (1909) s főleg az Alkotmányban (1905—09) jelentek meg, utóbbiban Lászlófalvi Béla álnéven is. — Szépirodalmi kötete: *Versek*. Budapest, 1901.

Andreánszky Jenő (liptószentandrászi) orvosdoktor (1865—1922), fiatal korában a Budapesti Hirlap belső dolgozótársa. *A szalombetyár* c. 3 felv. énekes bohózatát, melyet P. Nagy Ernővel írt, 1891-ben mutatta be a Városligeti Színház, *Katonásan* c. 1 felv. vígjátékát pedig 1894 jan. 26-án a Nemzeti Színház. Utóbbi nyomtatásban is megjelent (Műkedvelők Színháza 15. szám).

Apáthy István (1863—1922), orvosdoktor, 1890 óta kolozsvári egyetemi tanár, fiatal korában nagyobb szépirodalmi tevékenységet fejtett ki. Utí képei, tárcái és versei a Fővárosi Lapokban (1881—89), a Pesti Naplóban (1882—85), Nemzetben (1882—85), Magyarország és a Nagyvilágban (1881—82), Ország-Világban (1883), Magyar Szalomban (1887—88), A Hétben (1890) láttak napvilágot. — Szépirodalmi kötete: *Az út a révpart felé*. Klinikai képek. Budapest, 1885.

Dárday Olga író nő szül. Budapesten 1878-ban, megh. u. o. 1923 január 21-én. Dárday Sándor v. b. t. t. s neje. Ernesztin, német író nő leánya. 1891-ben ment férjhez Szende Fülöp keresk. minisztériumi titkárhoz, de csakhamar özvegygé lett. Már leánykorában is írt tárcákat

álnév alatt, azután szobrásznak készült, majd ismét tollhoz nyúlt s igen sok elbeszélést írt, főleg a Magyar Nemzetbe (1900—1903), a Budapesti Hirlapba (1902—15, 1917—), Az Ujságba (1905, 1907), az Életbe (1909—1910) és a Vasárnapi Ujságba (1912. Rozsda. Regény). — Önálló kötetei : 1. *Forgácsok*. Budapest, 1903. — 2. *Vadalmák*. U. o. 1909. — 3. *Rozsda*. U. o. 1912. (Németül is *Rost* c.) — Mellszobra Ligetitől.

Dessewffy Arisztid (cserneki és tarkói) képviselőházi elnöki tanácsos (1854—1922), aki magyar, francia és angol lapokban fejtett ki publicisztikai működést. — Önálló művei közül szépirodalmi jellegűek : 1. *Velence*, Budapest, 1895. — 2. *Félszázad múltán*. Regény. U. o. 1898. (Először a Magyarország 1897. 307—334. számában jelent meg.)

Dobay Mariska (Anka Jánosné), költő, szül. Székelyudvarhelyt 1885-ben, megh. Budapesten 1922 szeptemberében. 1903 óta dolgozott kath. irányú lapokban. 1908-ban *Szt. Erzsébet emlékezete* c. ódájával pályadíjat nyert a pozsonyi virágjátékokon. Versei az Alkotmányban (1908—1914), Életben (1914—) s egyéb lapokban jelentek meg. — Verskötetei : 1. *Szeráfszárnyak*. Kolozsvár, 1908. — 2. *Oázison*. U. o. 1914.

Gárdonyi Géza, a nagy magyar író, megh. Egerben 1922 október 30-án. Életrajzát, műveinek részletes jegyzékét lásd az Irodalomtörténet folyóirat 1921. évf. Pótlásul ehhez ideiktatjuk, hogy a Szimnyeinel föl nem sorolt újabb regényei hol és mikor s mily címen jelentek meg először : az Uj Időkben (1898. A kékszemű Dávidkáné ; 1904. Az utolsó tekintetes úr ; 1905. Ábel és Eszter ; 1907. A mult nekünk él ; 1911. Finum Ilka), a Pesti Hirlapban (1899 : 356—1900 : 119. sz. Az egri csillagok. 1913 : 304—1914 : 43. sz. Szunyoghy Miatyánkja ; 1921. Ida regénye ; 1922—23. Kiki a párjával), a Budapesti Hirlapban (1900 : 174—231. sz. A láthatatlan ember).

Gyöngyösy László tanár és író, szül. Ungvárt 1861 április 13-án, megh. Budapesten, 1923 februárjában. 1882—86-ban a Pesti Hirlap belső munkatársa volt s azután a tanári pályára lépett. Hosszabb ideig volt a beregszászi, majd a nagyszalontai áll. gimnázium tanára. Utolsó éveit a fővárosban töltötte. Számos verse, elbeszélése, szépirodalmi és tudományos tárcája s irodalomtörténeti cikke jelent meg a Magyarország és a Nagyvilágban (1881—82), a Magyar Földben (1882), a Pesti Hirlapban (1883 óta), a Vasárnapi Ujságban (1887—1906), az Ország-Világban (1887—1903), a Debreceni Prot. Lapban (1890—91), a Prot. Egyházi és Isk. Lapban (1891), a Fővárosi Lapokban (1891—92), a Budapesti Hirlapban (1894—1919), a Magyarországon (1896—1918), az Uj Időkben (1897—1901), a Pesti Naplóban (1898—1916), a Hazánkban (1903—1904), a Magyar Hirlapban (1914 : 153—177. sz. A bártfai bíró). Munkái : 1. *Chuzleuitt Márton élete és kalandjai*. Irta Dickens. Budapest, 1885. 3 köt. (fordítás). — 2. *Mikszáth Kálmánról*. U. o. 1886. — 3. *Hazulról*. Elbeszélések. U. o. 1889. — 4. *Arany János ifjúsága*. Eger, 1897. —

5. *Arany János élete és munkái.* Bpest, 1901. — 6. *Belső emberek.* U. o. 1902. — 7. *A régi ösvényen.* Versek. Bártfa, 1903. — 8. *Fiatal házások* s egyéb elbeszélések. Eger, 1903. — 9. *Gyöngyösi István élete és munkái.* Budapest, 1905. — 10. *Mikszáth Kálmán.* U. o. 1911. — 11. *A cár kosaras tótja.* U. o. é. n. — 12. *Pósa Lajos életrajza.* U. o. 1920.

Heinrich Gusztáv dr., nyug. egyetemi r. tanár, a M. Tud. Akadémia és a Kisfaludy-Társaság r. tagja, a Budapesti Philológiai Társaság elnöke, szül. Pesten 1845 márc. 17-én, megh. Budapesten 1922 nov. 7. Egyetemi tanulmányait Lipcsében, Bécsben és Budapesten elvégezvén, 1867—73-ig a pesti ev. főgimnázium, 1873—75-ig a tanárképzőintézet gyakorló iskolájának tanára volt. A budapesti egyetemre 1873-ban került mint a német filológia h. tanára. 1875-ben rendkívüli s 1878-ban rendes tanárrá lett. 1905-ben, amikor a M. T. Akadémia főtítkárává választották, nyugalomba vonult. 1920-ban főtítkári állásáról is leköszönt, de mint kiérdemesült r. tanár szinte haláláig tanított az egyetemen, ahol igen nagy hatása volt. 1910 óta tagja volt a főrendiháznak. Az Egyetemes Phil. Közönyt 1877—1891-ig, az Ungarische Revue-t 1881—1891-ig s az Ungarische Rundschau-t 1912—1916-ig szerkesztette. Sokat dolgozott a Pester Lloyd-ba és a Budapesti Szemlébe. A magyar irodalomtörténet főleg azok a dolgozatai érdeklik, melyekben a német-magyar irodalmi hatásokat nyomozta. Ily irányú főbb dolgozatai: *Bánk bán a német költészetben.* Budapest, 1879. — *Etzelburg és a magyar-hún monda.* U. o. 1881. — *Magyar elemek a német költészetben.* U. o. 1909. — Irodalmunk számos régi emlékét közzétette magvas bevezetések kíséretében az Olcsó Könyvtárban, melyet Gyulai halála óta szerkesztett, valamint a Régi Magyar Könyvtárban, melyet ő indított meg 1897-ben.

Ivánfi Jenő a budapesti Nemzeti Színház tagja, szül. Szeghalmon, 1863 okt. 6-án, megh. Budapesten, 1922 szept. 26-án. 1884—94-ig a kolozsvári Nemzeti Színház tagja volt, azután Budapestre került s a Nemzeti Színház művésze és rendezője lett. Többször megfordult Párisban és Londonban s ottani tapasztalatait ügyesen értékesítette. Irt néhány verset és dramaturgiai cikket, Abonyi Árpád társaságában *Samil* c. egy drámát, mely Kolozsvárt és Horváth Jenővel *Idegen földön* c. színművet, mely a Nemzeti Színházban került színre, valamint számos drámaföldítést. Ezek: Grillparzer: *Sappho* trag. (Nemzeti Színház, 1893 nov. 24); A. Germain: *Család.* Vígj. (U. o. 1894 szept. 28); M. Prévozt: *Századvégi lányok.* Színmű. (U. o. 1896 ápr. 10); T. de Banville: *Sokrates és felesége.* Vígj. (U. o. 1896 dec. 29); Brieux: *Szabadulás.* Színmű. (U. o. 1897 ápr. 2); J. Racine: *Britannicus.* Trag. (U. o. 1899 dec. 22); Molière: *Tartufo.* Vígj. (U. o. 1904?); Brieux: *Simone.* Színmű. (U. o. 1908 okt. 23); P. Bourget: *A barrikád.* Színmű. (U. o. 1910 nov. 25); F. Hebbel: *Judit.* Trag. (U. o. 1912 jan. 12); Leconte de Lisle: *Az Erinnisek.* Trag. (U. o. 1913 jan. 3); Grillparzer: *A vendég; Az argonauták.* Trag.

(U. o. 1917 márc. 23) stb. A fordítások legtöbbje nyomtatásban is megjelent.

Kaposy József, a Szent István Társulat volt igazgatója, szül. Zala-apátiban, 1863 febr. 25, megh. Budapesten, 1922 nov. 8. 1884—87-ig gr. Károlyi Mihály nevelője volt. 1890—1905-ig szerkesztette a *Magyar Szemle* c. kath. irányú folyóiratot. 1906-ban elhagyta az egyházi rendet, lemondott a Szent István Társulathoz tartozó állásáról, melyet 1898 óta viselt és a magánéletbe vonult vissza. 1919-ben a budapesti Egyetemi Könyvtárnál vállalt állást. Munkái: *Graziella*. Irta Lamartine. Ford. Budapest, 1885. — 2. *Dante és a Biblia*. U. o. 1891. — 3. *Mult és jelen*. Rajzok és elbeszélések. U. o. 1897. — 4. *Dante és Magyarország*. U. o. 1909. — 5. *Dante ismeretének első nyomai hazánkban és a magyarországi Dante-kódexek*. U. o. 1909. — 6. *Dante első magyar fordítói*. U. o. 1910. — 7. *Dante a magyar művészetben*. U. o. 1910. — 8. *Magyarország és Dante születésének hatszázados évfordulója*. Kolozsvár, 1910. — 9. *Dante Magyarországon*. Budapest, 1911. — 10. *Szent Ferenc virágos kertje*. Ford. U. o. 1913. (2. kiad. 1921.) — 11. *Bibliografia Dantesca ungherese*. U. o. 1922.

Kazár Emil hirlap- és regényíró, szül. Nagyváradon, 1843 jún. 23, megh. Budapesten, 1922 május 14. Első elbeszélései 1860-ban jelentek meg a Napkeletben. Belső munkatársa volt az *Ellenőrnek*, a *Pesti Napló*-nak, a *Magyarországnak*, a *Magyar Hirlapnak* és számos más lapnak. Előadott színművei: *A kétkulacsos* (Budai Népszínház, 1869); *Kincskeresők* (Nemzeti Színház, 1874); *A hátrahagyott család* (u. o. 1875). — Önálló kötetei: 1. *Elbeszélések*. Pest, 1863. — 2. *Az utolsó pont*. U. o. 1864. — 3. *Csendes órák*. U. o. 1864. — 4. *A semmi, ha valamivé lett*. Regény. Budapest, 1881. — 5. *Ősök és unokák*. Regény. U. o. 1882. — 6. *Izsák*. Regény. U. o. 1886. — 7. *Lég és föld. Kitörölt évek*. U. o. 1888. — 8. *A szívárvány*. U. o. 1889. — 9. *A ma, holnap nélkül*. U. o. 1890. — 10. *Össze-vissza*. Elbeszélések. 1897. — 11. *Elbeszélések*. U. o. 1901.

Király György dr. volt közs. főreáliskolai tanár (1887—1922), főleg a régi magyar irodalommal foglalkozott. Élete utolsó éveiben rengeteg szépirodalmat fordított főleg franciából és angolból. Munkásságának teljes bibliografiai egybeállítása megtalálható Trostler József: *Király György emléke*. Budapest, 1922. Ethika kiadása c. füzetében. Legfontosabb irodalomtörténeti tanulmányai: az Egyet. Philologiai Közönyben (1909. A törökországi levelek forrásaihoz; 1912. Mikes Kelemen fordításai; 1919. A Tell-monda és Hatto-monda első nyomai irodalmunkban), az Irodalomtörténetben. (1913. Mikes Kelemen levélformája), az Irodalomtörténeti Közleményekben (1915. A Margit-legenda és rokonai; 1917. A trójai háború régi irodalmunkban; 1918. Világbíró Sándor mondája régi irodalmunkban; 1921. A Cyrus-monda széphistóriánkban), a Budapesti Szemlében (1915. A kuruc-balladák

hitelességének kérdése; 1917. Heliodorus irodalmunkban). Munkája: *A magyar ősköltészet*. (Ethika-könyvtár.) Budapest, 1921.

Lers Vilmos báró dr., nemzetgyűlési képviselő (1869—1923) jogi író, fiatal korában, a múlt század kilencvenes éveiben, tárcákat és verseket is írt a szépirodalmi lapokba, így A Hétbe (1893, sőt 1915-ben is).

Loew Náchán Vilmos, newyorki ügyvéd (1847—1922), Löw Lipót szegedi főrabbi fia, 1867-ben vándorolt ki Amerikába. A magyar szép-irodalom angolra fordításával szerzett érdemeket. Műfordításai: 1. *Gems of Petőfi and other hungarian poets*. New-York, 1881 (bőv. és jav. kiadásai e címen: Magyar songs. U. o. 1887; Magyar poetry. U. o. 1899 és 1906). — 2. *The tragedy of man. By Imre Madách*. U. o. é. n. — 3. A Petőfi: *The Apostle, Childe John* etc. U. o. (1912).

Nagy György (kaáli) dr. ügyvéd, volt orsz. képviselő, a magyar-országi köztársasági párt megalapítója (1879—1923), mint lírai költő kezdte pályáját. Verskötetei: 1. *Céltalanul*. Budapest, 1898. — 2. *Tavasználkül*. U. o. 1899. — 3. *Száraz ágak*. U. o. 1900.

Szegedy Rezső dr., egyet. ny. r. tanár, a Szent István Akadémia tagja, szül. Siden (Szerém vm.), 1873-ban, megh. Budapesten, 1922-ben. Eredetileg magyar irodalomtörténész volt, majd a horvát-szerb nyelv és irodalom tanulmányozására adta magát s főleg a szerb-magyar népköltés kölcsönhatásával foglalkozott. Magyar irodalomtörténeti tanulmányai az Irodalomtörténeti Közleményekben (1912. A Vitéz Francisco délszláv rokonai; 1915. A Szilágyi és Hajmási monda délszláv rokonai; Zrinyi Miklós és a szigeti veszedelem a horvát költészetben; 1917. A Toldy-Trilogia szerb fordítása), a Budapesti Szemlében (1913. A Bankó leányáról szóló széphistória délszláv forrásai; 1916. Petőfi horvát fordítása) és az Etnographiában (1917. Ki volt Jank Szibinyáni?), továbbá önálló füzetekben: 1. *Kölcsey esztétikai dolgozatai*. Budapest, 1897. — 2. *Sylvester nyelvtana*. U. o. 1898.

Váradi Antal dr., az orsz. színművészeti akadémia ny. igazgatója, a Kisfaludy-Társaság r. tagja s a Petőfi-Társaság volt főtítkára, szül. Závodon (Tolna m.), 1854 május 2-án, megh. Budapesten, 1923 március 5-én. A gimnáziumot Pécsen, az egyetemet Pesten végezte s mialatt tanárnak készült, a színiakadémiát is elvégezte. 1875—95-ig középiskolai tanár volt a II., illetve V. ker. áll. főreáliskolában. Közben a színművészeti akadémián is tanított s utóbb az intézet titkára, majd 1898—1906-ig igazgatója volt. Nyugalomba vonulásakor udv. tan. címet kapott. Első verse 1873-ban jelent meg a *Fővárosi Lapok*ban, melybe 1896-ig dolgozott. Az *Ország-Világ* c. képes hetilapnak haláláig főszerkesztője volt. Számos verse, elbeszélése és visszaemlékezése — ez utóbbiak csak nagy óvatossággal használhatók — a különböző fővárosi heti és napilapokban. Számos eredeti és fordított színművét, opera, balett és operett librettóját s alkalmi színdarabját adták elő a fővárosi szín-

házak. Fontosabb eredeti drámái: *Iskarioth*. Tragédia (Nemzeti Színház, 1876 szept. 22); *Tamora*. Tragédia (u. o. 1879 febr. 12; később operaszövegé dolgozta fel Elbert Imre zenéjére. Operaház, 1895 okt. 4). *Az eredendő bűn*. Dráma (Nemzeti Színház, 1879 május 2); *A tör. Vigj.* (u. o. 1880 április 23); *A rongyháziak*. Népszínmű (Népszínház, 1885 febr. 14); *A Gabi-villa*. Vigj. (Nemzeti Színház, 1887 febr. 26); *A hún utódok*. Regényes dráma (u. o. 1890 jan. 24); *A szent korona*, alkalmi színmű (u. o. 1892 jún. 8); *Rafaél*. Dráma (u. o. 1894 jan. 19); *Charitas*. Dráma (u. o. 1894 okt. 19); *Szent Margit asszony*. Trag. Bpest, 1907). — Verses munkái. *Költemények*. Budapest, 1875. — *Újabb költemények* u. o. 1877. — *Az én világom*. U. o. 1879. — *Szív örvényei*. U. o. 1879. — *Költemények*. U. o. 1890. — *Legendák könyve*. U. o. 1895—1903. 2 köt. (2. kiad. 1904). — Elbeszélő kötetei: *Festett világ*. U. o. 1892. — *Hamis istenek*. U. o. 1893 (új kiad. 1906). — *Szent Agata levelei*. U. o. 1903. — *A láthatatlan írás*. U. o. 1905. Egy regénye: *Sancta Veritas*, mely a *Magyar Gêniousz* 1893. évf.-ban látott napvilágot, könyvalakban nem jelent meg. — Fontosabb műfordításai: Molière: *A szerelem mint orvos*. Bpest, 1874. — Goethe: *Faust*, a tragédia II. része. U. o. 1887. (2. kiad. 1900). — Schiller: *A messinai menyasszony*. U. o. 1900. — Aeschylus: *Agamemnon*. U. o. 1900. — Schiller: *Tell Vilmos*. U. o. 1901. — Molière: *A képzelt beteg*. U. o. 1903. — Irodalomtörténeti munkái és visszaemlékezései: *A magyar irodalomtörténetírás Bod Péteről Toldy Ferencig*. Budapest, 1874. — *Regényes rajzok Petőfi életéből*. U. o. 1908. — *Képek a magyar író- és színészvilágból*. U. o. 1911. 3 köt. — *Följegyzések életem sorából*. U. o. 1912. — *Régi magyar színészvilág*. U. o. 1912. — *Elmult időkől*. U. o. 1917.

Elhunytak még: **Arady Emil** (megh. 1923 jan. 10-én 27 éves), az eperjesi gör. kath. püspökség aktuáriusa, a Karcagi Hírlap felelős szerkesztője. — **Dubrovay János** (megh. 1923, 49 éves) hírlapíró. Tíz évig szerkesztette az Érsekújvár és a Kis Magyar Alföld c. lapokat. — **Görnyü Béla** (1883—1823) Kolozsvári hírlapíró. — **Keszthelyi Ernő** bankigazgató (megh. 1922 május 15), fiatalabb korában hírlapíró volt. Ő fordította magyarra Caillavet és Flers: *Herkules munkái* c. 3 felv. operettejét (Magyar Színház 1902 április 25) és ifj. Dumas: *Első látogatás* c. vígjátékát (Nemzeti Színház, 1903 márc 20). — **Jókai Jolán** (megh. 1922 május 8), Hegedüs Sándor keresk. miniszter özvegye, Jókai Mór unokahuga, aki szintén írt néhány verset, tárcát és cikket különböző fővárosi lapokba. — **Lábay Gyula** r. k. áldozópap (megh. 1922 jan. 16-án 41 éves korában), tárcákat írt az Alkotmányba (1910—12) s más katolikus lapokba. — **Ligetkúti Iván** kir. koronaügyész-helyettes (megh. 1923 febr.). Az 1890-es években számos tárcája jelent meg vidéki újságokban, pl. az Aradi Közlönyben s a nagyváradi Szabadságban, valamint a Fővárosi Lapokban (1895—96). — **Németh József** joghallgató (megh.

1922 okt. 28-án, 21. évében), előbb a Dunántuli Hírlap munkatár-a, majd a Pápa és Vidéke s végül a Győrvármegye c. keresztény lap felelős szerkesztője. — **Nyireő István** pénzügyi titkár (megh. Egerben, 1922 május), fiatalabb korában hírlapíróskodott. — **Pusztai Béla** hírlapíró, szül. Lugoson, 1876-ban, megh. Budapesten, 1922 szeptemberében. 1892 óta írt verseket és tárcákat különböző magyar lapokba és néhány egyfelvonásosát is előadták a siófoki színpadon, valamint az óbudai Kisfaludy-Színházban. 1900-ban Szabadkára került mint a Szabadkai Közlöny főmunkatársa s 1903-tól a megszállásig szerkesztette a Szabadkai Friss Ujságot. — **Salgó Sándor** hírlapíró (megh. 1922 szept. 28-án 53 éves korában), előbb a Pécsi Napló (1898—1905) belmunkatársa, majd a Somogyvármegye felelős szerkesztője volt. Elbeszélései fővárosi lapokban is megjelentek.

G. P.

Uj könyvek.

Verses kötetek.

Madai Gyula: Gondolatok szárnyán. Budapest, 1922. 72 l. A szerző kiadása.

Bo-Sin Endre, Molnár Endre, Palasovszky Béla és Zeykváry Elemér: Anthologia. Budapest, 1922. 80. l. A szerzők kiadása.

Gragger Róbert: Magyar anthologia. Leipzig, 1922. 324 l. Insel-Verlag.

Lovász Pál: Tisza mentén. Sztári Becsey, 1922. 70 l. Radoszárvlyevits könyvnyomda.

Hamvas József: Petőfi, költői elbeszélés négy énekben. Budapest, 1922. 48 l.

Ifj. Radványi Sándor: Fialat szívvel. Nyíregyháza, 1922. 116 l. Jóba Elek könyvnyomdája.

Vörösmarty Mihály: A két szomszéd vár. Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Brisits Frigyes. Budapest, 1922. 56 l. Magyar Jövő kiadása.

Tordai Ányos: Rózsáskert. Szavalókönyv a kath. költészet java terméséből. Budapest, 1923. 304 l. Szent István-Társulat kiadása.

Király Tibor: Átkozottak vagyunk. Debreczen, é. n. 62. l.

Dalmady Győző költeményei. Budapest, é. n. 260 l.

Pintér Jenő és Sajó Sándor: Hazádnak rendületlenül... Szavalarra alkalmas költemények napjaink hazafias költészetének terméséből a magyar ifjúság számára. Budapest, 1923. 62 l.

Petőfi költeményei. A költő születése századik évfordulójának emlékére kiadja Budapest székeztőváros közönsége. Budapest, 1923.

Elbeszélések.

Komáromi János: Esze Tamás, a mezítlábasok ezredese. Budapest, 232 l. Genius-kiadás.

Gárdonyi Géza: Láthatatlan ember. Budapest, 1922. 254 l. Légrády-testvérek kiadása.

Krúdy Gyula: Hét bagoly. Regény. Budapest, 1922. 224 l. Athenæum-kiadás.

Balogh Endre: Hajótöröttek. Kis regények. Cluj-Kolozsvár, 1922. 140 l. Minerva-kiadás.

Finta Sándor: Rózsavár. Regény. Budapest, 1923. 176 l. Szent István-Társulat kiadása.

Prohászka Ottokár: Elbeszélések és útirajzok. Budapest, 1923. 214 l. Szent István-Társulat kiadása.

Vajda László: Szodoma és Gomorra. Filmregény. II. és é. n. 12 l. Genius-kiadás.

Kosáryné Réz Lola: A szép Kamilla macskája. Regény. Budapest, 1923. 158 l. Athenæum-kiadás.

Üchtritz-Amade Grófné Bárány Stefánia: Isis papnője. Ögyiptomi regény. Budapest, é. n. 148 l. Légrády-kiadás.

Bartóky József: Télben. Budapest, 1923. 204 l. Franklin-Társulat kiadása.

Móricz Zsigmond: Házasságtörés. Kis regény. Budapest, 1923. 125 l. Athenæum-kiadás.

Krúdy Gyula: N. N. (Egy szerelem-gyermek.) Regényké. Budapest, 1922. 134 l. Athenæum-kiadás.

Szindarabok.

Heltai Jenő: A kis cukrászda. Vígjáték három felvonásban. Budapest, 1923. 106 l. Athenæum-kiadás.

Radványi Kálmán: Apátlan székelyek. Budapest, 1923. 86 l. Magyar Jövő kiadása.

Gyomlay László: A szabadkai diák. Ifjúsági színmű három felvonásban. Budapest, 1923. 76 l. Magyar Jövő kiadása.

Szomorú Dezső: Gloria. Színmű három felvonásban. Budapest, 1923. 112 l. Athenæum-kiadás.

Tudományos munkák.

Lázár Béla: Molière, mint műkritikus. Budapest, 1922. 56 l. Légrády testvérek kiadása.

Fraknói Vilmos: A Habsburg-Ház trónöröklési jogának megállapítása az 1687/8. évi országgyűlésen. Budapest, 1922. 60 l. Athenæum-kiadás.

Alszeghy Zsolt: A művészeti alkotás. A művészet irányai. Budapest, 1922. 56 l. «Magyar jövő ifj. irodalmi r.-t.» kiadása.

Kornis Gyula: Bevezetés a tudományos gondolkodásba. A tudomány fogalma és rendszere. Budapest, 1922. 276 l. A Széchenyi-könyvkereskedés bizománya.

Veress Elemér: Az izomnak meleggel előidézhető merevségéről, különös tekintettel a merevedő izom élettani tevékenységére. Budapest, 1922. 389—473 l. A Magyar Tud. Akad. kiadása.

Geyza Némethy: Supplementum commentariorum ad Ovidii Amores tristia et Epistulas ex ponto. Budapestini. MCMXXXI. p. 113—160. Sumptibus Academiae, Litterarum, Hungaricae.

Finkey Ferenc: Büntetés és nevelés. Budapest, 1922. 98 l. Magyar Tud. Akad. kiadása.

Geyza Némethy: P. Ovidii Nasonis Remedia amoris. Budapest, 192 l. 41—110 l. Sumptibus Acad. Litt. Hungaricae.

Zoványi Jenő: A felvilágosodás története. Budapest, é. n. 186 l. Genius-kiadás.

Zoványi Jenő: A reformáció Magyarországon. II. és é. n. 486 l. Genius-kiadás.

Kastner Jenő: Cultura Italiana alla corte Transilvana nel secolo XVI. H. és é. n. 20 l. Franklin könyvnyomda.

Bitay Árpád: A román irodalomtörténet összefoglaló áttekintése. Gyulafehérvár, 1922. 128 l. Püspöki lyceumi könyvnyomda. (Zöld Gyula) Alba Julia.

- Weszely Ödön: Nemzeti hivatásunk és kulturális feladataink.** Budapest, 1922. 15 l. Lampel-kiadás.
- Csokonai Vitéz Mihály összes művei.** Közzétették Harsányi István és Gulyás József. Öt kötet. Budapest, 1922.
- Zubriczky Aladár: Jézus élete és a vallástörténet.** Budapest, 1923. 180 l. Szent István-Társulat kiadása.
- Wolkenberg Alajos: A teozófia és antropozófia ismertetése és bírálata.** Budapest, 1923. 174 l. A Szent István-Társulat kiadása.
- Wolkenberg Alajos: Az okkultizmus és spiritizmus multja és jelene.** Budapest, 1923. 316 l. A Szent István-Társulat kiadása.
- Balanyi György: A szerzetesség története.** Budapest, 1923. 280 l. A Szent István-Társulat kiadása.
- Alszeghy Zsolt: A XIX. század magyar irodalma.** Budapest, 1923. 286 l. Szent István-Társulat kiadása.
- Miskolczy István: Magyarország az Anjouk-korában.** Budapest, 1923. 176 l. A Szent István-Társulat kiadása.
- Ferencci Zoltán: Petőfi.** II. és é. n. 292 l. Pantheon-kiadás.
- Lábán Antal: Ungarn in seiner Dichtung.** Mit lyrischen und epischen Übertragungen und 15 Abbildungen. Zürich—Leipzig—Wien é. n. 166 l. Amalthea-kiadás.
- Voinovich Géza: Madách Imre és Az Ember Tragédiája.** Budapest, 1922. 596 l. Franklin-kiadás.
- Székely István: Krisztus születésének éve és a keresztény időszámítás.** Budapest, 1922. 244 l. Szent István-Társulat kiadása.
- Haltenberger Mihály: Leíró földrajz.** Vezérfonal főiskolai és egyetemi hallgatók számára. Budapest, 1922. 222 l. Franklin-kiadás.
- Kölcsey Ferenc kritikái.** Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátva kiadta Császár Ernő. Budapest, 1922. 48 l. Lampel-kiadás. Magy. Ktr. 1001—1003. sz.
- Kovács Alajos: A zsidóság térfoglalása Magyarországon.** Budapest, 1922. 78 l. Szerző kiadása.
- Nagy József: Taine.** Budapest, 1922. 188 l. Franklin-kiadás.
- Madách Imre: Az ember tragédiája.** Pintér Jenő bevezető tanulmányával és magyarázó jegyzeteivel. Budapest, é. n. 182 l. Pantheon-kiadás.
- Madách Imre: Az ember tragédiája.** Budapest, 1922. 268 l. Rózsa-völgyi és Társa kiadása.
- Szombathi János: Egnémely feljegyzések.** Sárospataki Hírlap füzetei: 11. szám. Magyarra fordította: Gulyás József. Sárospatak, 1922. 56 l. A ref. főiskola könyvnyomdája.
- Gulyás József: Zsoldos Benő emlékezete.** Felolvastatott az 1921 szeptember 10-én tartott főiskolai emlékünnepélyen. II. és é. n. 20 l. Különlenyomat a Sárospataki Főiskolai Évkönyv I. kötetéből.
- Rác Lajos: A filozófia oktatása és oktatói a sárospataki főiskolában.** II. és é. n. 20 l. Különlenyomat a Sárospataki Főiskolai Évkönyv I. kötetéből.
- Schafarzik Ferenc: Déchy Mór emlékezete.** Budapest, 1922. 18 l. Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai felett tartott emlékbeszédek. XVIII. kötet. 5. szám.
- Szentkláray Jenő: Ortway Tivadar emlékezete.** Budapest, 1922. 56 l. A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai felett tartott emlékbeszédek. XVIII. kötet. 6. szám.
- Bátky Zsigmond és Kogutowicz Károly szerkesztésében: Kogutowicz zsebatlasza az 1923. évre.** Új sorozat, II. évfolyam. Budapest, 1922. 122 l. A Magyar Néprajzi Társaság Emberföldrajzi Szakosztályának kiadása.
- Oláh Gábor: Petőfi Sándor.** Debreczen, 1923. 20 lap. Csáthy Ferenc kiadása.
- Császár Elemér: Az irodalmi kritika.** Budapest, 1923. 112 l. Pallas-kiadás.

Papp Ferenc: Báró Kemény Zsigmond. Budapest, 1922. 456 l. A Magyar Tudományos Akadémia kiadása.

B. Vikár: Hommage à Petőfi. Budapest, 1923. 40 l. Sociéte Lafontaine kiadása.

Fordítások.

René Maran: Batuala. Néger regény. Fordította: Kosztolányi Dezső. Budapest, é. n. 164 l. Légrády-testv. kiadása.

Tolsztoj: Ifjúságom regénye. Fordította: Trócsányi Zoltán. II. és é. n. 462 l. Weiss L. és F.

Guido da Verona: Visszatérő szerelem. Fordította: Honti Rezső. Budapest, 1922. 432 l. Athenæum-kiadás.

Oscar Wilde: Bunbury. Léha komédia három felvonásban komoly emberek számára. Fordította: Ilvesi Sándor. II. és é. n. 166 l. Genius-kiadás.

Leffler Béla: Ungersk lyrik i svensk översättning. Stockholm, 1922. 160 l. Utgiven av Ungerska Sällskapet.

Karr Alphonse: Utazás a kertem körül. Fordította: Lányi Viktor. Budapest, 1922. 450 l. Athenæum-kiadás.

Kant: A gyakorlati ész kritikája. Fordította: Molnár Jenő. Budapest, 1922. 205 l. Franklin-kiadás.

Gabriele D'Annunzio: Gioconda. Tragédia. Ford. Radó Antal. Budapest, 1922. 96 l. Lampel-kiadás. Magy. Ktr. 1004—1010. sz.

Wells: A nagy katasztrófa. 1914—1920. Ford. Tonelli Sándor. Budapest, 1922. 160 l. Franklin-kiadás.

Faguet Emil: „... És a felelősségtől való rettegés.” Ford. Szánthó Gyula. Budapest, 1922. 160 l. Franklin-kiadás.

White és Adams: A rádiumvulkán titka. Regény. Budapest, é. n. 212 l. Légrády-kiadás.

Pierre Loti: Az ébredők. Fordította: König György. Budapest, 1922. 304 l. Franklin-kiadás.

Hermann Löns: A két arc. Fordította: Várkonyi Titusz. II. és é. n. 292 l. Genius-kiadás.

Hermann Löns: Az ordas. Fordította: Turóczy József. II. és é. n. 208 l. Genius-kiadás.

Rudyard Kipling: Három kópé. Fordította: Benedek Marcell. Pólya Tibor nyolc rajzával. II. és é. n. 282 l. Genius-kiadás.

Sven Hedin: Csangpo láma zarándok útja. Fordította: Gerely Jolán. II. és é. n. 266 l. Genius-kiadás.

Romain Rolland: Jean-Christophe. Regény. V. A piaci vásár. Fordította: Zolnai Béla. Budapest, 1922. 276 l. Athenæum-kiadás.

Paul Keller: Hubertus. Regény. Fordította: Mihelics Vid. Budapest, 1922. 224 l. A Szent István-Társulat kiadása.

René Bazin: Sarjadó búza. Fordította: Várkonyi Nándor. Mihelics Vid előszavával. Budapest, 1923. 240 l. A Szent István-Társulat kiadása.

Oscar Wilde: Művészet és dekoráció. Fordította: Supka Géza. II. és é. n. két kötet 158+132 l. Genius-kiadás.

Palan Gábor: Krisztus útján. A katolikus tevékenység főelvei. Fordította: Timkó Jordán. Budapest, 1923. 132 l. A Szent István-Társulat kiadása.

Quadrupani: Útmutatás jámbor lelkek számára a lelki életben való kételyek megoldására. Fordította: Babura László. Budapest, 1923. 160 l. A Szent István-Társulat kiadása.

Famille Lemonnier: A hím. Fordította: Bartos Zoltán. II. és é. n. 200 l. Genius-kiadás.

Az Ezeregy éjszaka könyve. Fordította: Kállay Miklós. II. és é. n. 22—24. füzet. Genius-kiadás.

Wilde Oscar: A boldog herceg és más mesék. Költemények prózában. Fordította: Bálint Lajos. II. és é. n. 144 l. Genius-kiadás.

- Wilde Oscar: Lord Arthur Savile bűne.** Fordította: Bálint Lajos. II. és é. n. 140 l. Genius-kiadás.
- Jack London: Az éneklő kutya.** Regény. Fordította: Harsányi Zsolt. Budapest, 1922. 380 l. Athenæum-kiadás.
- Jack London: A nagy ház asszonykája.** Regény. Fordította: Harsányi Zsolt. Budapest, 1923. 256 l. Athenæum-kiadás.
- Sheehan Patrik: Gray doktor vaksága vagy a legfőbb törvény.** Irországi regény. Fordította: Kereszty Viktor. Budapest, 1923. 456 Pallas-kiadás.
- Kurd Lasswitz: Két bolygón.** Átdolgozta: Bálint Lajos. II. és é. n. 498 l. Genius-kiadás.
- Blasco Ibáñez: Vérző aréna.** Regény. Fordította: Tóth András. Budapest, 1922. 260 l. Athenæum-kiadás.
- Wilde Oscar: Az eszményi férj.** Színjáték. Fordította: Hevesi Sándor. II. és é. n. 240 l. Génus-kiadás.
- Wilde Oscar: Dorian Gray arcképe.** Fordította: Kosztolányi Dezső. II. és é. n. I. kötet: 232 l. II. kötet: 204 l. Génus-kiadás.
- Rosny: A föld halála.** Fordította: Laky Margit. II. és é. n. 252 l. Génus-kiadás.
- Oesterreich: Korunk vilásképe.** Fordította: Somogyi József és Juhász Andor. Budapest, 1923. 176 l. Franklin-kiadás.
- Henri de Régnier: Aki félt a szerelemtől.** Fordította: Király György. II. és é. n. 210 l. Genius-kiadás.
- Honoré de Balzac: Vesztett illúziók.** Fordította: Benedek Marcell. Három kötet. II. és é. n. 184+404+254 l. Genius-kiadás.

Egyéb könyvek.

- Eötvös József: A zsidók emancipációja.** Budapest, év n. 64 l. A Népszerű Zsidó Könyvtár kiadása.
- Goldziher Ignác: A zsidóság lényege és fejlődése.** Budapest, év n. 72 l. A Népszerű Zsidó Könyvtár kiadása.
- Blau Lajos: A talmud.** Budapest, év n. 46 l. A Népszerű Zsidó Könyvtár kiadása.
- Kiss Arnold: Salamon Ibn Gabiról.** Budapest, év n. 44 l. A Népszerű Zsidó Könyvtár kiadása.
- Heller Bernát: A héber mese.** Budapest, év n. 62 l. A Népszerű Zsidó Könyvtár kiadása.
- Gábor Ignác: Manuello élete és költészete.** Budapest, év n. 40 l. A Népszerű Zsidó Könyvtár kiadása.
- Károlyi János: Magyar nemzeti káté.** Budapest, év n. 62 l. A Magyar Középpiskolai Tanárok Nemzeti Szövetsége tulajdona.
- Pintér Jenő: Idegen költők remekei.** Budapest, 1922. 54 l. A Magyar Jövő Ifjúsági Irodalmi R.-T. kiadása.
- Ranschburg Viktor: A könyvkiadás mestersége.** Budapest, 1922. 62 l. A Pantheon Irodalmi Intézet R.-T. kiadása.
- Rerrich Béla: Kertes ház.** Budapest, 1922. 142 l. Franklin-Társulat kiadása.
- Özv. Rudnay Józsefné Veres Szilárda: Emlékeim.** Budapest, év n. 278 l. Légrády-kiadás.
- Dóczy Jenő: Egy nap Arany János életéből.** Budapest, 1922. 86 l. Az Athenæum kiadása.
- Babits Mihály: Gondolat és írás.** Budapest, 1922. 292 l. Athenæum-kiadás.
- Deréki Antal: Vándorkomédiások.** Budapest, 1922. 48 l. Athenæum-kiadás.
- Marcell Mihály: Krisztus Urunk nyomdokain.** Budapest, 1923. 316 l. A Szent István-Társulat kiadása.
- Kempis kalendárium a mi Urunk Jézus Krisztusnak 1923. esztendejére.** II. és é. n.

IV. Károly király szenvedése Madeirán és jámbor halála. Budapest, é. n. 54 l. A Szent István-Társulat kiadása.

Veress Zoltán: A képnézés és képalkotás művészete. A szerző 35 illusztrációjával és egy színes műmelléklettel. Budapest, 1923. 64 l. A Szent István-Társulat kiadása.

Bilkei Ferenc: A család könyve. II. kiad. Budapest, 1923. 86 l. A Szent István-Társulat kiadása.

Tóth Tihamér: A tiszta férfiúság. IV. kiad. Budapest, é. n. 204 l. Élet kiadása.

Képes Luther-Naptár 1923. évre. Sopron, é. n. 160 l.

A Génius Irodalmi Almanachja 1923. Budapest. 124 l. Genius-kiadás.

Képes Petőfi-naptár az 1923. évre. Budapest. 58 l. Méhner Vilmos kiadása.

Bethlen-naptár az 1923. évre. Budapest. 128 l. A Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai R.-T. kiadása.

Mezey Gerő: Gyakorlati jellegű magyar helyesírás. Budapest, 1923. 56 l. Magyar Jövő kiadása.